

Sammelband

Clp 225.

Vos ¹⁷⁴ Genealogia Christi.

1: Galilei de Gtovenig. circa Iudas.

— de Miribus divinis, & sui: Voluntas.

5: — de Congregio Clericorum.

— de Miste Solitarij.

Homerij de bonis oronib.

Hilperti diss. Hebrae. 2. Bibliopha. Galilei.

DISPUTATIO
EBRÆO-PHILO-
SOPHICA
adversus Judæos,

Q V A M

DIVINA ANNVENTE GRATIA,

P R A E S I D E

M. IOHANNE HILPERTO,

Sanctæ Linguae Professore publ.

Ordinario

in Illustri Academia Iulia

publicæ ventilationi submittit

ERNESTVS SONNEMANNVS

Eiltensis,

Ad diem IV. Iunij.

HELMESTADI,

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

CLC LDC LIII.

V I R I S

*Admodum Reverendo, Nobilissimo, Amplissimo
atque Eminentissimo*

**DN. STATIO FRIDERICO à Post/
Cœnobii Michaëlitani, quod est Lunæbur-
gi, Cellario dignissimo, Hæreditario
in Hermansburg &c.**

V T E T

Reverendo, Præstantissimo atq, Eruditissimo

**DN. ANDREÆ CRVSIO, Ecclesiæ
Christi apud Hermansburgenses Pastori fidelissimo.**

N E C N O N

Prudentissimo, Spectatissimo atq, Integerrimo

**DN. FRANCISCO STRATEMANNO
Reip. Cellensis Senatori gravissimo,**

I T E M

Clarissimo, Eximio & Humanissimo

**DN. M. GVILIELMO MECHOVIO,
Inclytæ Scholæ Cellensis p. t. Rectori
celeberrimo,**

**Dnn. Meccœnati, Parenti, Affini & Præceptori,
omnibus & singulis summâ observantiâ,
æternum prosequendis**

*Academicum hoc exercitium in pietatis & gratæ mentis
testimonium inscribit & offert*

Ernestus Sonnemannus;

בעזרת השם

THE S I S I.

P Salmum secundum Davidis de nullo alio præterquam de Messia intelligendum esse usque ad eò certum & manifestum est, ut id nec antiquiores ludæi, vi veritatis superati, unquam ausi sint pernegare: ita enim in ipso Talmude codice סוכר c. v. f. 51. a legitur : תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקדוש ברוך הוא שאל ממני דבר ואתן לך שנאמר שאל ממני ואתננה גוים נחלתך *Docuerunt magistri nostri, Messia filio Davidis brevi in diebus nostris revelando, dicit sanctus Benedictus ille, pete à me & dabo tibi, quia dicitur (Psal. II, 8.) pete à me & dabo gentes hereditatem tuam.* Eodem modo Psalmum hunc interpretatur antiquissimus liber בראשית רבה seu commentarius magnus in Genesim, à Rabba bar Nachmoni, qui circa annum Ch. 300 floruit, conscriptus, in cujus sectione 43. f. 48. a. sq. hæc habentur verba: אמר רבוי ונתן שלשה הן שנאמר בהם שאל ואלי הן שלמה ואחיו ומלך המשיח שלמה דכתיב בנבעון נראו והנה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך

לך אחז וכתוב שאל לך אות מעם יהוה מלך המשיח ככתוב
 כיה שאל ממני ואתנה גוים נחלתך R. *Jonathan dixit ,*
tres sunt, quibus dictum est, pete, sunt verò hi ipsi, Salo-
mo, Achaz & Rex Messias. Salomo, quia scriptum est
(1. Reg. III, 5.) in Gibeon visus est Dominus Salomoni in
somnio noctis, & dixit Deus, postula quod dem tibi. A-
chaz, dicitur enim (Esa. VII, 2.) Pete tibi signum à Do-
mino. Rex Messias, de eo enim dictum est (Psal. II, 8.) po-
stula à me & dabo gentes hereditatem tuam.

II. Antiquis Iudæorum libris haud immeritò
 annumeratur quoque Ialkut; etsi enim liber ipse, qua
 jam habetur contextus, traditionumque libro illo
 contentarum פאפודס sit recentior, scilicet Rabbi Si-
 meon concionatorum princeps, qui Francofurti
 olim degit: doctrina tamen est antiqua, cum ex ve-
 tustissimis Iudæorum scriptis Siphre, Siphra, Mechil-
 ta, Rabboth, Tanchuma, Mischna, Gemara &c. juxta
 seriem Bibliorum dicta & explicationes magno la-
 bore collectas exhibeat, & Cl. Schindleri nostri ju-
 dicio Lex. rad. לקט complectatur, quicquid bonarum
 explicationum V. T. Talmud habet. In hoc itaque,
 quem dixi, libro Psalmus secundus aliquoties de Mes-
 sia exponitur, v. g. ad 1. Reg. III. 5. f. 27. col. 4. n. 173.

אמר רבי יונתן שלשה הם שנאמר להם שאל ואלו הם שלמה
 אחז ומלך המשיח במלך המשיח כתיב שאל ממני ואתנה
 גוים נחלתך Rabbi *Jonathan dixit, tres sunt; quibus di-*
ctum

*Num est pete, qui sunt Salomo, Achaz & Rex Messias. —
De Rege Messia scriptum est: pete à me & dabo gen-
tes hereditatem tuam. Ad Es. LIII. 5. p. 53. col. 3. n. 338.*

רב הונא בשם רבי אחא לשלשה חלקים נתחלקו היוסורן
אחד לרור ולאבות ואחד לרורו של המרה ואחד למלך המשיח
*Rab Hund nomine R. Acha: in tres partes divise sunt
afflictiones, una est patrum, altera est seculi amaritudi-
nis, tertia afflictionum pars tribuitur Regi Messie; cu-
jus traditionis membrum tertium ibidem mox è Psal.
II. quamvis imperitè probatur. Ad Psal. II. f. 90. col. 2.*

n. 621. רבי הונא בשם רבי אידי בשלשה חלקים נתחלקו
היוסורן אחד למלך המשיח וכו' תיתי לו שעתיה אומר קדוש
ברוך הוא עלי לכרות לו ברית חדשה וכהא' אני היום ולרתוך
*R. Humanomine R. Idi: in tres partes dividuntur affli-
ctiones; una tribuitur Regi Messie; & cum venerit hora
ejus, dicet ei Sanctus Benedictus: meum est fœdus no-
vum pangere cum eo, & sic ipse dicit (Psal. 11. 7.) ego
hodie genuite.*

III. His antiquis adstipulantur mediæ ætatis
scriptores celeberrimi, quorum facile princeps est
R. Saadias, qui quod singulari doctrina præcelleret,
הגאון sive excellens dicitur, & circa ann. Ch. 927.
Academiæ Sorianæ in Babylonia præses fuit; is
in comm. super Dan. VII. 13. 14. ita scribit: וארו עם
עננו שמיא כבר אנש אתי זהו משיח צדקנו והלא כתיב על
משיח עני ורוכב על חמור אלא יבוא בענוה כי לא יבוא על
סוסים

סוסים כנאות ואשר כתב עם ענני שמיא ענני השמים הם מלאכי
 צבא השמים זו היא רוב הגדולה שיתן הבורא למשיח ככתיב עם
 ענני שמיא או הוא גדול כמשל כן עתיק יומין לבושיה כתלג
 חור ושער רשיה כעמר נקי כמשלי בני אדם ועד עתיק יומין
 הקרבותי ככתיב נאם יתיה לארני שב לימיני וגומר ולירח
 יהב שולטן שיתן לו שולטנות ומלכות ככתיב ואני נסכתי מלכי
 וגומר *Quod dictum est (Dan. vii. 13.) cum nubibus cali tan-*
quam filius hominis veniebat, eo intelligitur Messias qui
est iustitia nostra. Annon verò scriptum est de Messia
(Zach. ix. 9.) quòd sit pauper & insidens asino? nempe
innuitur quòd venturus sit cum humilitate, quia non
vehetur equis per superbiam; quòd verò dicitur, cum nu-
bibus cali, ecce ille sunt Angeli exercitus caelorum. Atq;
haec magna est majestas, quam creator Messiae donabit,
sicut scriptum est, cum nubibus cali: tunc enim magnus
esse traditur per metaphoram, uti quoq; describitur an-
quus dierum (Dan. vii. 9.) quòd vestimentum ejus sit
candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana
munda, ad modum filiorum hominis. Et ad antiquum
dierum adduxerunt ipsum, juxta illud (Psal. cx. i.) dixit
Deus Domino meo, sede ad dextram meam &c. & ipsi
data fuit potestas, ut daret ipsi potestatem & regnum,
sicut scriptum est (Psal. ii. 6.) ego verò inunxi Regem
meum.

IV. R. Salomo Iarchi ad initium Psal. ii. sic
 commentatur: רבותי נו דרשו את הענין על מלך המשיח
 Magistri nostri mysticè rem hanc exposuerunt de Rege
 Messia

Messia. Aben Esra sibi non constat, ut ex ejus com-
 mentarijs ad hunc Psal. liquet, nunc enim de Davide,
 mox de Messia exponit, quam sententiam priori præ-
 ferre videtur; hinc ab initio quidem commentarij
 sui ait: הנכון בעיני בני זה המזמר חברו אחד מהמשוררים
Videtur על רוד ביום המשחו על כן כתוב אני היום ילדתיך
mibi Psalmus hic à quodam cantore compositus esse de Da-
vide, quando in regem unctus est, ideò dicitur v. 7. ego he-
die genui te; diffusus tamen huic interpretamento sta-
 tim addit על המשיח או *aut de Messia.* Et paulò in-
 ferius postquam dixerat, hunc Psalmum dictum es-
 se à quodam cantore de Davide, aut Davidem de
 semetipso vaticinatum esse, subjicit hæc notatu digna
 verba: ואם על המשיח הרבר יותר ברור *si de Messia*
interpreteris, sensus est magis perspicuus & expeditus.
 Ita Aben Esra, quem secutus Mosès Maimonides
 itidem ad Messiam refert in סנהדרין cap. x. אין אנו
 מתאווים ומקיים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר ולא
 שנרכב על סוסים ולא לשתות יין כמוני הזמר כמו שמחשכים
 מכולכלי הרעת אבל התאוה הנביאים וחסידים ימות המשיח
 ורבתיה תשוקתם אליו למה שיתיה בו מקבוץ הצדיקים
 וההנהגה הטובה וצדק והמלך ורוכ וורשו והפלגות חכמתו
 וקרבתו אל האלהים כמו שנאמר יהנה אמר אלו בני אתה
Nos non desideramus & expectamus
diebus Messiae amplos reditus & divitias, neq. ut ve-
hamur equis, nec ut vinum bibamus inter musices genera,
 prout

prout existimant, qui perturbata sunt mente : sed propheta ac justī expetiverunt dies Messia & vehemens fuit eorum desiderium ad illos, quia tunc congregaturus est justos & erit regimen bonum, & rex justus ac magna ejus possessio ac distributio sapientiae ejus atq; appropinquatio ejus ad DEVM, prout dicitur (Psal. II. 7.) Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Tandem notari quoque potest testimonium Iudaei recentioris Menasse ben Israel, Archisynagogi Amstelodamensis, qui l. III. de Resurr. mort. c. v. hunc Psal. de Messia itidem explicat; David, inquit, Psalmo secundo meminit belli hujus (Gog & Magog) cum ait : omnes gentes & nationes congregabunt se adversus DEVM & Messiam ad excutiendum ejus jugum. Nempe quando Messias omnes gentes in potestatem suam redegerit, tum rebelles tumultuabuntur, & bello aggredientur Hierosolyma, eaq; obsidione undiq; cingent. At Dominus, inquit David, ridebit illos & perturbabit rebelles astu irae suae ob regem suum Messiam, qui enarrabit decretum Domini, quo videlicet ipsum in filium sibi elegit eiq; dedit possidendos populos omnes, quos confringet virga ferrea. Hac de causa monet prudentiores ex populo, quiq; non loquuntur inane, ut submittant se Deo eumq; cum reverentia ac tremore colant & filij sui Davidis manus osculentur, & agnoscant eum protectorem ac defensorem suum esse ---ne cum ceteris pereant.

V. Quem-

V. Quemadmodum vero Iudæi Psalmum II. de Messia interpretantur, ceu ex ante allatis testimoniis constat: ita etiam *ἑρμηνεύει* N. T. scriptores eundem de vero & unico Messia Iesu Nazareno explicant, hinc ut Petrus & Iohannes cum reliquis contradictionem Iudæorum & gentium adversus regnum Christi exponerent, & quod David olim futurum prædixerat, reapse factum esse demonstrarent, *Tu Domine DEVS, inquit, per os Davidis pueri tui dixisti, ut quid fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania, astiterunt reges terræ, & principes coacti sunt in unum adversus Dominum & adversus Christum ejus. Coacti sunt enim in veritate adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodesq; & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, Act. IV. 25.* Sic Paulus Ebr. I. totus in eo est, ut Christum rebus creatis omnibus antestare probet, quo fine eum cum Angelis comparat, è quorum ut & creaturarum omnium numero ut eum eximat, negat ulli creaturæ appellationem filii Dei competere, talis videlicet filij, qui à Deo genitus sit, idque probat ex Psal. II. 7. quo Servatori nostro dictum est: *filius meus es tu, ego hodie genui te.* Rursus C. V. vocationem sacerdotij ad Christum pertinere probaturus v. 5. ait: *Christus hunc honorem non arrogavit sibi ut fieret sacerdos summus, sed Deus vocavit ipsum, is videlicet, qui dixit ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te.*

B

Atque

Atq; ita de Psalmo II. non his modò sed alijs quoq; locis sentiunt Christiani, quib; se recentiores opponunt Iudæi, è quibus R. Lipman in ספר נצחון ad h. I. acriter in Christianos invehitur : ובאו הרבה נוצרים להטות דבריהם כלפי מעלה לומר שיש בן אלוה שנוול ומפרשים על הנוצרי וסעות הוא בידם *Veniunt multi Christianorum sparsum verba contra Deum, dicentes esse Deo filium, qui natus sit, ac de Nazareno exponunt, error autem est in manu ipsorum.* Cum primis verò R. David Kimchi in השוכות וּתְשׁוּבוֹת sive quæstionibus & responsionibus ad Ps. omnem ingenij vim intendit, ut Christianorum sententiam evertat, hinc aliquot rationibus in medium allatis probare satagit, Psalmum II. de nostro Servatore exponi non posse, quæ quid in recessu habeant, breviter hac vice expendemus.

VI. Primò itaque quæ Christianorum sententia sit, in hunc modum exponit : הנוצרים מפרשים אותו על אמונתם והפסוק אשר הם מביאין אותו ראיה ממנו ועושין בו סמך הוא אמר אלוי בני אתה כי לא יתכן לומר בן האל על בשר ודם כי הבן הוא ממין האב כי לא יתכן שתאמר חסוס הזה בן ראובן אם כן למי שאמר לו האל בנו אתה צריך שיהיה ממינו ויהיה אלוה כמוהו ועוד שאמר אני היום *Christiani interpretantur hoc de fide sua, versus verò, ex quo rationem adferunt, & quo veluti fundamento aut fulcro nituntur, est iste Dominus*

Dominus dixit ad me, filius meus es tu &c. putant enim minus rectè dici filium DEI de carne & sanguine (hoc est homine. Conf. Matth. xvi. 17. Eph. vi. 12.) cùm filius sit ex essentia seu substantia patris, nec enim rectè dixeris, equus est filius Rubenis. Quod si res ita se habet, necessum est, ut is, cui Deus dixit, filius meus es tu, sit ex ejus essentia, atq; adeò DEVS sit sicut illè. Præterea adferunt illa verba, ubi dicitur, ego hodie genui te, & asserunt genitum esse ex substantia gignentis. Enim verò ita est, ut Kimchi asserit; etsi enim Iohannes Calvinus ejusque sequaces Psalmum hunc primariò & secundum literam de Davide, secundariò autem & sub typi ratione de Christo interpretantur, à plerisque tamen Patribus & Theologis de Messia nostro, cœlesti ecclesiæ suæ Rege, in sensu literali exponitur, idque tam confidenter, ut Hieronymus eum audaciorem vocet, qui post Apostolos aliud sentire velit. Quam sententiam ceu veram & nos amplectimur, nec tantum nobis sumimus, ut quod vaticinium infallibiles & θεοφορέμενοι N. T. scriptores in Christo completum esse disertè docent, ad alium in sensu proprio referamus, præsertim cùm Messias hic v. 7. Dei filius & à Deo genitus dicatur. Absolutè enim necessarium est, ut verus & naturalis filius ejusdem cum suo patre essentiæ sit, sive eandem cum patre essentiam & naturam habeat, id enim de veri & naturalis filij ratione & essentia est, ut videlicet medi-

ante verâ & naturali generatione gignentis substantiam in se recipiat, sive ex natura & substantia patris generetur, & quod inde sequitur, patri quoad essentialiam similis sit. Hinc uti verus & naturalis filius hominis verus homo est, atque omne id habet, quod in patre essentialiter & necessario est: ita quoque verum & naturalem Dei filium, utpote ex substantia Dei Patris genitum, verum quoque Deum esse, & totam divinam essentialiam accepisse oportet. Cum ergo hoc in loco DEVS Pater Messia dicat, tu es filius meus, ego hodie genui te, necesse profecto est, ut Messias ejusdem cum Deo Patre essentialis sit, atque adeo eandem cum Patre divinam æternamque naturam habeat.

VII. Nunc Kimchij rationes producemus, quarum prima hæc est: אמור להם כי לא יתכן באלהות אב ובן כי האלהות לא תפריד כי אינו נוף שיפרד אלא אחד הוה בכל צד אחרות לא ירבה ולא ימעט ולא יחליק
Dic illis, (Christianis) minus rectè in divinitate statuitur pater & filius, quia divina natura nullam separationem admittit, cum non sit corpus, quod dividi potest, sed omnibus unitatis modis unum quid, unde nec multiplicatur, nec dividitur, nec diminuitur. Putat itaque Kimchi, quantum hinc datur intelligi, Christianos Trinitatem personarum in divinis asserentes Deitatem dividere, nec fieri posse, ut Pater Filium à se distinctum

distinctum genuerit, quin diversi sint dii; quod quidem argumentum Kimchi primus non excogitavit, sed jam diu ante eum antiquissimi hæretici Christianis objecerunt: meminit enim Tertullianus l. adversus Praxeam c. iii. quorundam, qui non intelligentes, unicum quidem Deum, sed cum *ὁμοουσία* esse credendum, expavescent ad *ὁμοουσίαν*, numerumq; & dispositionem Trinitatis divisionem presumunt unitatis. Idem Mohammædani, ceu constat ex Surata quinta, & nostra ætate Sociniani vehementer urgent. Sed egregie Kimchi fallitur, ut ex ipsorum etiam Iudæorum testimonio nobis constare potest, qui ingenuè fatentur, Christianos ita Trinitati favere, ut tamen ab unitate essentiæ divinæ propterea non recedant, quos inter est Salman Zevi, qui in tractatu, quem Jüdischer Triaß inscripsit, & Samueli Friderico Franks von Dettin-gen / Iudæo ad Christi fidem converso opposuit, c. v. n. 4. de profelyto illo adversus Iudæos differente ita scribit: *Jesus kömpt er an עלינו לשבח*, sagt / mir sagen / *שהם משתחווים הבל וריק*, das sey teutsch / die Christen neigen sich zu Thorheit vnd eitelkeit / vnd beten zu einen Gott / der nicht helfen kan / vnd darnach speien mir *ג' פעמים* (dreymahl) auß wieder Christus vnd alle die an ihn glauben / vnd das Wort *ריק* sey so viel in der Zahl als *שו* so fluchen vnd vermaledien mir ihm heimlich. Respicit hic Iudæus ad precessionem Iudæorum, quæ incipit ab עלינו לשבח & in hodiernis precum Iudaicarum libris cum hac

עלונו לשבח לארון הכל לתת גדולה :
 ליוצר בראשית שליט עשנו כגווי הארצות ולנת שמנו
 כמשפחות הארמה שליט שם חלקנו בהם וגורלינו בכר
 המונם שהם משתהוים אנו משתחווים לפני מלך מלכי
 המלכים *Nobis incumbit laudare Dominum uniuersi,*
& dare ei dignitatem, qui omnia ab initio creauit, quod
non fecerit nos tanquam gentes terrarum, nec posuerit
nos in familiis terræ, nec collocauerit partem nostram
inter illas & sortem nostram inter illos, qui adorant
..... nos verò adoramus Regem omnium regum.
 Quod hîc mysterium lateat, & quomodo lacuna
 hæc suppleri debeat, Cl. Buxtorfius in abbrev. ישו
 nobis his maximè verbis edisserit : *in libro precum*
Iudaicarum extat quedam precatio incipiens עלינו, in
ea verba quedam sunt, quæ olim expressè in libris pone-
bantur, postea metu Christianorum fuerunt omissa, re-
lictò spatio vacuo, ut monerentur sive pueri sive adulti
simpliciores, ibi aliquid deesse. Verba omissa sunt:
ושיעו ונתפללים ללא וריק והכל וריק ומתפללים ללא ושיעו
vanitatem & inanita-
tem, & eum qui non potest serbare. Hæc etsi in ge-
nerè de idolis dicantur, tamen occultè in Iesum contorta
sunt, quem his titulis insigniunt. Nam וריק per gema-
triam valet 316. totidem ישו. Hæc cum intelligere anim-
adverterent Christianos, in libris editis omiserunt. Est
penes me exemplar antiquum, in quo expressa sunt, vidi
& in Iudæorum libris calamo adscripta. Hinc satis, ut
 puto,

puto, liquet, quid sibi stolidi gens Iudaica corruptione,
salutaris huius nominis velit. Vindicem experientur
aeternum, cuius gloriosi nominis aeternam gloriam, quan-
tum in se, p. sfundant.

II X. Sed revertamur ad nostrum Salman, is
inter alia ad hanc objectionem ita respondet: Dar-
auff sag ich / daß es ein öffentlicher שקר (mendacium)
ist — wir gehen nicht mit solchen רבליים (vanitatibus) umb/
denn die Christen neigen sich zu Gott erschaffer Himmel vnd
Erden/ daß sie aber יושע נוצרי (Iesum Nazarenum) vor einen
שלוש (personam Trinitatis) machen/ verleugnen sie darumb/
daß אחדות (unitatem) nicht. Ecce vel ipso Iudæo
teste, Christiani Trinitatem personarum ita adstru-
unt, ut tamen DEI unitati non adversentur, quod
liquidò patebit, si rationem Kimchij in formam Syllo-
gismi redactam nihil adversus Christianos conclu-
dere ostenderimus. Argumentum est tale: Vbi sunt
distincta ὑποστάσεις, quorum unumquodque est DEVS,
ibi sunt diversi & distincti Dii. In divina essentia sunt
distincta ὑποστάσεις, quorum unumquodque est DEVS.
E. ibi sunt diversi Dii. Negamus Majorem, ad hoc
enim, ut verè & essentialiter tres Dii sint, non sufficit
esse τρία ὑποστάσεις, sed præterea requiritur, ut illa tria
divisæ quoque sint essentia, sive ut essentia divina
in illis tribus sit multiplicata, quemadmodum An-
dreas, Conradus & Iohannes tres diversi homines
sunt, quia natura humana in illis tribus est multiplica-
ta, sive quia illi tres distinctas & numero differentes na-
turas

turas habent. In Trinitate verò essentia divina est
 indivisibilis, indistincta & numero una, quomodo
 ergò ibi erunt tres Dii & cùm, uti dixi, plura, quam tres
 subsistendi modi ad Deorum pluralitatem requiran-
 tur. Quod si Christiani uti personas, ita quoque
 essentias in Deo distinctas agnoscerent, jam Deos
 multos statuerent, & deitatem dividerent, quod ta-
 men ab omnium Christianorum professione est alie-
 nissimum, utpote qui essenriam divinam simplicissimè
 unam sine ulla sui multiplicatione, divisione & com-
 positione in tribus distinctis personis subsistere fir-
 miter credunt. Nec est, quod Iudæi modum, quo-
 modo essentia divina unica sit, & in tribus distinctis
 personis existat, ratione sua perscrutari velint, rectè
 enim auctor libri כוזרי p. I. §. 99. און בעבורת האל
 סברא ורא הקשה ולא התחכמות *nihil valent incultu DEI*
opinio, ratio & sapientia propria. Et R. Schem Tos. præf.
 libri More Nebohim ההולך בחקירה העיונית הולך בלי
 משען ומשענה והוא כהולך בחצי הלילה במרבר יחירי
 במקום חשך ענן וערפל כי זה האיש ילך לאברון ויפול
 במהמרות כל היקום *qui (in rebus Theologicis)*
sequitur rationem & speculationes suas, is incedit sine
baculo & scipione, estq̄ similis homini, qui solus iter facit
per desertum in loco obscuro & caliginoso, hic enim va-
det ad suum exitium, & in pericula multa seu scrobes
incidit. Humanas ergo de hoc cælesti mysterio ra-
 tiocinatio-

tiocinationes valere jubeant, & revelantis DEI au-
ditoritate unicè innixi cum divini numinis reveren-
tia in ejus verbo acquiescant, Angelos imitati, de
quibus Iudæi scribunt: כשקרוש ברוך הוא מרבר הכל
שיתקן ומלאכי השרת מרבירי ׀ בקול נמוך
*Benedictus ille loquitur, omnes silent, ipsiq; Angeli
ministerii voce submissa loquuntur*; aut majores suos,
qui fide curiositatis experte scripturam suscipiebant,
& pro ea grates Deo soluturi subinde ingeminare
solebant: ברוך רחמנא דיהב לן אוריתא *Benedictus
sit Deus misericors, qui dedit nobis scripturam*: id quod
in omnibus à Deo revelatis mysterijs meritò locum
invenire debet.

IX. Altera ratio Kimchii desumpta est ab eo,
quòd gignens tempore sit prior genito: ועור אמור
לחם האב קורם לבן בזמן ומכותהאב יצא הבן ואף על פי שלא
יתכן זה מבלי זה בקריאת השמות כי לא יקרא אב עד שיהיה
לו בן ולא יקרא בן אם לא יהיה לו אב מכל מקום אותה
שוקרא אב כשהירה הבן הורה קרם בזמן בלי ספק:
*Præterea objice illis, pater tempore prior est filio, &
ex potentia patris egreditur filius, & quamvis hic absq;
illo non potest esse aut appellari (nec enim quis dici potest
pater, nisi habeat filium, nec filius, nisi habeat patrem)
nihilominus is qui dicitur pater, prior est tempore filio
sine omni dubio. Multa hic inculcat Kimchi, quæ extra
controversiam sunt, & à Christianis libenter conce-
duntur*

C

duntur 1. quod pater & filius sint relata, quorum esse consistit in mutua referentia ad se invicem: pater enim nihil aliud designat quàm respectum ejus, qui genuit, ad eum, qui genitus est; & filius designat respectum ejus, qui genitus est, ad eum, qui genuit.

2. quod convertantur & dicantur *πρὸς ἀντιπρόφοντα*, quam relatorum proprietatem Aristoteles adfert in *Categor. cap. de relat.* πάντα τὰ πρὸς τι πρὸς ἀντιπρόφοντα λέγεται, οἷον ὁ δέσποτις δέσποτις λέγεται, καὶ δεσπότης τῷ δέσπῳ δεσπότης καὶ τὸ διπλάσιον ἡμίσιος διπλάσιον, καὶ τὸ ἡμισὺ διπλάσιος ἡμισὺ καὶ τὸ μείζον ἐλάττωσι μείζον, καὶ τὸ ἐλάττω μείζονος ἐλάττω, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, *Omnia quæ sunt ad aliquid, recipiuntur: veluti servus domini servus, & vicissim dominus servi dominus; & ut duplum simpli duplum, sic simplum dupli simplum est; item majus minore majus, & minus majore minus dicitur, similiter & in aliis.* Conf. V. Met. c. 15. ubi de patre & filio idem affirmatur. 3. Quod quantum ad ipsam relationem sint simul, ita enim rursus Aristoteles: δοκεῖ δὲ τὰ πρὸς τι ἅμα ἢ φύσει εἶναι ἅμα γὰρ διπλάσιόν τι ἐστὶ καὶ ἡμισὺ καὶ ἡμίσιος ὄντος διπλάσιόν ἐστι καὶ δεσπότης ὄντος δέσποτις ἐστὶ καὶ δέσπῳ ὄντος δεσπότης ἐστίν. ὁμοίως δὲ τέτοις καὶ τὰ ἄλλα καὶ συναίρει γὰρ δὲ ταῦτα ἄλληλα· μὴ γὰρ ὄντος διπλάσιος ὅσα ἐστὶν ἡμισὺ, καὶ ἡμίσιος μὴ ὄντος ὅσα ἐστὶ διπλάσιον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦτα, quæ sunt ad aliquid, simul sunt natura, simul atq; enim duplum est, simplum est, & si simplum est, duplum quoq; est: & si dominus est, servus sit necesse est & vicissim, similis caterorum ratio est. Atq; etiam tollunt

tollunt hæc sese mutuo, nec enim sublato duplo simplum esse potest, nec sublato simplo duplum; eadem est aliorum ratio, que sunt ejusdem generis. 4. Quod quantum ad subjectum, unum altero prius sit; sic enim persona patris tempore prior est persona filii & ejus simul causa, cum persona patris personam filii genuerit, quod verum est in generatione rerum sublunarium, minimè autem in generatione Filii Dei æterna, ubi nullum ante & nullum post, nihil prius & posterius est. In creatis res genita prius non fuit, postea verò per generationem à non esse ad esse perducitur; hæc tamen imperfectio in generationem divinam non cadit, est enim æterna; æternitas autem in Deo uti duratio est plane indivisibilis, & in simplici fixoque *viv* terminatur, ita per eam essentia divina ipsique actus, qui intra divinæ essentiæ complexum volvuntur, fluxum posterioris ad prius excludunt. Removeat ergo Kimchi à supernaturali illa generatione prius & posterius, ponat verò divinum, hoc est, cum essentia divina ejusque summa eminentia congruentem generandi modum, & habebit adhuc veram generationem, cum primis quia in tempore produci ad rationem generationis ut sic non pertinet, nec illi necessariò, sed ex accidenti tantum, nempe propter finitatem rerum creatarum competit.

X. Neque verò ista Iudæis displicere debet responsio, cum ipsi alias haud inviti fateantur, quò

propius ad DEVM acceditur, hoc minus admitti ea,
quæ in creaturis conspiciuntur v. g. differunt in hu-
manis essentia, intellectus & intellectio, ipsaque in-
tellectio est aliquid essentiæ cognoscenti superad-
ditum; at in DEO essentia, intellectus & intellectio
coincidunt & sunt à parte rei unum idemque, quod
non tantùm Arist. docet XII. Met. c. 9. verùm etiam
Maimonides halacha הורה יסורי c. II. §. 12. הקכה מכיר

אמתו ויודע אותה כמו שהיא ואינו יודע כדעה שהיא חוץ
ממנו כמו שאנו יודעים שאין אנו ודעתנו אחר אכל הבורר
ית' הוא ודעתו וחיוו אחר מכל צד ומכל פנה ובכל ררך ויחוד:

*Sanctus Benedictus ille intelligit veritatem suam atque
cognoscit eam ut re ipsa est; neq. intelligit notitia à se
distincta ut nos cognoscimus, quia nos & intellectus
noster non sunt unum: at creator excelsus, ipse, intel-
lectus atq. vita ejus sunt unum quid omni modo, respec-
tu atque ratione unitatis. Pariter §. 13. הוא ויודע והוא
הוא וירוע והוא הרוע והוא הרעה עצמה הכל אחר;
& intelligens, & in-
telligibile & ipsamet cognitio, omnia unum sunt. Et ne quis
modum investigatum iret, his maximè verbis præca-
vere voluit §. 14. והדבר זה אין כח כפה לאמרו ולא כאון
לשמועו ולא בלב אדם להכירו על כריו:
*Hæc autem res non
potest ore proferri, nec auribus usurpari aut mente
hominis perspicue comprehendere. Quod si autem juxta
ipsum etiam Iudæos ob singularitatem essentiæ di-
vinæ res aliter sese habent in divinis quàm in huma-
nis,**

nis, si ob intellectus nostri imbecillitatem non satis
 assequimur, quæ divinæ essentia ratio sit, cur illi ex
 generatione humana divinam quoque æstimant, &
 uti in humanis pater tempore filio prior est, ita idem
 in divinis obtinere debere tantopere urgent? Quan-
 quam quid multis verbis opus? cum argumenti
 Kimchiani vanitas ex recta ratione ostendi, mul-
 tisque instantiis è natura petitis evidenter monstrari
 possit, non omne quod ab alio producitur, eodem
 posterius esse tempore; nam fulgor solis est à sole, ri-
 vus est à fonte, calor ignis ab igne, ita tamen ut nec
 fulgor nec rivus nec calor principio suo tempore sit
 posterior. Proinde falsa est major in hoc argumen-
 to Kimchij: Quicumque est ab alio, illi coæternus
 esse nequit, à quo est. Messias est ab alio nempe
 Patre E. patri coæternus esse nequit; falsa, in-
 quam, est major, non enim repugnat, aliquid ab
 alio esse, ut tamen duratione eo non sit posterius,
 quòd tam perpetuæ veritatis est, ut etiam creatura
 à Deo ab æterno potuisset produci.

XI. Frustra ergò est Kimchi, quando in hunc
 modum pergit: וְאֵלֶּיךָ הָאֱלֹהִים שֶׁאַתָּם אֹמְרִים וְאַתָּם קוֹרְאִים
 לוֹ אֵב וְכֵן וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַחֲלָק שֶׁאַתָּם קוֹרְאִים לוֹ אֵב קֶרֶם לַחֲלָק
 הָאַחֵר שֶׁאַתָּם קוֹרְאִים לוֹ בֶּן כֹּהֵן הָיוּ כֹל זְמַן שְׁנֵיהֶם כְּאַחֵר
 קָרְאוּ לָהֶם אֲחִים הַאֲמִים וְלֹא תִקְרְאוּ לָהֶם אֵב וְכֵן וְלֹא יוֹלֵד
 וְיֹלֵד כִּי הַיֹּלֵד קֶרֶם לַיֹּלֵד כֵּלָּא סֶפֶק:

*Quòd si res ita se
 habet*

habet, Deus ille, quem vos dicitis Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, secundum eam partem, qua Pater dicitur, prior est parte altera, quam Filium dicitis. Quod siambo semper fuerunt veluti unus, dicendi erunt gemelli fratres, non verò pater & filius, nec gignens & genitus, quia generans sine dubio prior est generato. Cum enim hoc fundamentum jam ante à nobis subrutum sit, quicquid illi Kimchi superstit, per se corruere oportet. Absurdè autem personas Trinitatis tres partes Deitatis vocat, quæ est antiqua illa hæresis, de qua Augustinus l. de hæresibus ad Quodvultdeum c. LXXIV. *Est alia hæresis, quæ triformem sic asserit DEVM, ut quedam pars ejus sit Pater, quedam Filius, quedam Spiritus Sanctus, hoc est, quod Dei unius partes sint, quæ istam faciunt Trinitatem, velut ex iis tribus partibus compleatur DEVS, nec sit perfectus in seipso vel Pater, vel Filius, vel Spiritus Sanctus.* Quando enim Christiani asserunt tres in essentia divina esse personas, non est ibi divisio aliqua essentiæ divinæ, ac si quaedam particula divinitatis sit in una persona nempe in Patre, particula quædam in Filio, quædam in Sp. S. sed tota essentia divina & quidem indivisa numeroq; eadē in singulis illis est indivisibiliter: quomodo ergò personæ illæ divinitatis, quæ eminentissimo modo una est omnemque divisibilitatem prorsus excludit, partes esse aut dici possunt? Quorsum & hoc accedit, quod ex quibus aliquid tanquam

tanquam ex partibus constat, in ea etiam possit re-
solvi; essentia verò divina in personas non potest di-
vidi E. non sunt ejus partes. Quod verò de gemel-
lis habet, id plus quàm in eptum est: gemelli enim
sunt quidem tempore simul, at quia neuter alterum
ex sua substantia produxit, hinc neuter alterius pa-
ter aut filius est. Hic verò disertè dicitur, quòd
DEVS Messiam ex sua substantia produxerit aut genu-
erit, quod profectò non admittit, ut gemelli fratres
dici possint.

XII. Hisce duobus argumentis inductus Kim-
chi proprium verborum sensum deserit, & Messiaë
æternam generationem non nisi parabolicè expli-
candam esse contendit. Verba ejus sunt isthæc:

והוא שאמר שלמה יתכן לומר בן האל על דבר שאינו ממין
האלהות אמור להם כי לא נוכל לדבר על האלהות אלא על
דרך משל כמו שאמרנו עליו פי ה' עיני ה' אוננו ה' והרומד
לזה וידוע הוא שאינו אלא על דרך משל:

*Si quis dicat mi-
nus rectè DEI filium appellari, qui non est ex essentia
Deitatis productus, responde illi, non posse nos de Deitate
loqui nisi per modum parabolaë, que madmodum Deo quoq;
tribuimus oculos, os, aures & similia, qua non nisi tropicè
intelligenda sunt.*

Scimus equidem textus sacri li-
teræ non semper in hærendum esse, & approbamus
id quod ex Talmude R. Afarias adfert in אמרי בינה
כל המתרגם פסוק כצורתו חרי זה בראי

c. XLV. p. 145. b. *qui*

qui textum semper iuxta literam interpretatur, mendax est, ob rationem ibidem additam כי אי אפשר בו הטעם מבלתי שחה impossible est, ut id citra sensus corruptionem fiat; nec tamen citra urgentem necessitatem à proprietate vocum recedendum est, si enim, ut rectè Manasse ben Israel l. i. de Resurrect. mort. p. 38. scribit, unicuiq; pro arbitrio suo liceat sensu allegorico explicare sacras literas, quæ certitudo explicationis erit? sensum, quem quisq; volet, sibi finget, unde infinita ac innumerabilia nos incidere necesse erit absurda. Nempe tunc demum à sensu proprio recedere licet & confugere ad metaphoricum, quando propria vocum significatione retenta textus rectæ rationi manifestò contrariatur, aut ijs quæ alibi diserte scripta sunt, apertè repugnat, cujus rei exemplum SS. nobis suppeditat, quando membra corporis humani Deo tribuit; ibi necessariò ad tropicam significationem recurrendum est duplici de causa 1. quia alias SS. sibi aperte contradiceret, quippe quæ multis in locis aliis DEVM corpus esse diserte negat, teste vel ipso Maimonide l. supra citato c. 1. §. 7.

הרי מפורש בתורה ובנבואים שאין הקבה גוף ונווה שנאמר כי ה' הוא האלוהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והגוף לא יהיה בשני מקומות ונאמר כי לה ראייתם כל תמונה ונאמר ואל מי תדמוני ואשוה ואילו היה גוף היה דומה לשאר גופין: *Ecce expositum est in lege & Prophetis Sanctum*

Sanctum Benedictum illum non habere corpus, juxta illud quod dicitur (Deut. iv. 39.) Dominus est Deus in caelis supernè & in terris infernè; corpus autem non est in duobus locis. Item (Deut. iv. 15.) non vidistis ullam imaginem. Et dictum est (Es. xl. 25.) Cui assimilaretis me aut aequalis essem. Si autem haberet corpus, similitudinem haberet cum reliquis corporibus. 2. quia ex recta quoque ratione constat DEVM esse spiritum, spiritus autem est substantia immaterialis sive partium physicarum materiæ & formæ expers, qui quidem conceptus spiritus quidditativus est, qui primò omnium ab intellectu nostro, spiritus essentiam indagante, concipitur, spiritum in esse spiritus constituit, à reliquis omnibus, cum primis à corpore specie opposita essentialiter distinguit & reliquorum attributorum in spiritu radix atque origo est. Hinc fit argumentum: Omnis spiritus est immaterialis & incorporeus. DEVS est spiritus. E. Deus est immaterialis & incorporeus. Ne ergò DEVM contradictionis accusemus, & rectæ rationi aduersetur, membra humana Deo tributa sensu parabolico explicare oportet, uti ipse quoque facit Maimonides

I. c. §. 8. אם כן מחו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו וכתובים
 באצבע אלהים יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא בדברים הללו
 הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות
 ודבריה תורה בלשון בני אדם והכל כנויים הם:

D

Si ita

Si ita se res habet, quidnam sibi vult, quando scriptum est in lege (Ex. xxiv. 10.) & sub pedibus ejus. (Ex. xxxi. 18.) scripta digito DEI, (Psalm. viii. 7.) manus DEI. (1. Reg. ix. 3.) oculi Dei, & id genus alia. Omnia istaec dicuntur juxta hominum notitiam, qui corpora tantum apprehendunt, & loquitur lex lingua aut phrasi hominum, cunctaq; sunt allegorica. Similem contradictionem & manifestam absurditatem ostendant nobis Iudaei in generatione Filij Dei, & dimittemus propriam vocum significationem; aut si hoc praestare nequeunt, uti eos non posse certi sumus, nullam nobis succensendi causam habent, qui simplici naturalique vocum significationi inharere malumus, quam adinstar incredulorum & fidei diverticula quaerentium, ea quae clarissimis verbis dicta sunt, eludere.

XIII. Sed pergat Kimchi in explicanda parabola: וכך הוא דרך משל כשאמר בן אלהים בני אלהים פירוש מי שעשה מצותו ושליחותו קורא לו בן כמו שבן עושה מצות האב לפיכך קרא לכוכבים בני אלהים וכן כשעושה האדם מצות האל קורא לו בן לפיכך אמר לו בני אתה:

Modus autem parabole est iste, quando S. aliquem vocat filium Dei, is intelligitur, qui mandata Dei facit sicut filius mandata patris sui; hinc stelle dicuntur filii Dei (Job. xxxix. 7.) itemq; homo, quando mandata Dei facit, eodemq; sensu dictum est (Psalm. ii. 7.) filius meus es tu.

tu es. Nempe quando Christiani ita argumentantur: Quicumque est verus & naturalis Dei filius, est verus & æternus DEVS. Messias est verus & naturalis Dei filius E. Kimchi negat propositionem minorem, quippe quæ tropicè accipienda sit. Atqui hoc firmiter probare debebat, non verò ita nude tantum asserere, ei enim, qui à litera recedit, probationis onus incumbit, non verò illi, qui proprietatem verborum retinet. Nondum verò ulla urgens necessitas allata est: quod enim alibi filius DE I tropicè explicatur & hominem Deo dilectum significat, ea in sufficiens ratio est & infirmior, quam quæ à propria verborum significatione nos dimovere possit, cum contra omnem bonam Logicam sit ista Iudæis cum Socinianis communis argumentatio: alibi vox hæc vel illa tropicè accipitur. Ergò hoc quoque loco tropicam esse necesse est. Accedit quòd Kimchi verba, in quibus nervus & caput controversiæ consistit, studio omisisse videatur: nec enim Christiani ex sola & nuda filij Dei voce argumentantur, & probè noverunt, non omnem qui quoquo modo in sacris literis filius Dei appellatur, verum & æternum DEVM esse, quo pacto Angelis etiam, Magistratibus piisque omnibus divinam æternamque naturam attribuerent. Ita verò argumentum suum formant: Quicumque est filius Dei naturalis, ex ipsa substantia DEI ab omni æternitate genitus, is est verus &

æternus Deus, sub qua majore nec Angeli nec ma-
gistratus nec pij subsumi possunt sed solus Messias.
Sunt quidem illi filii Dei, non tamen veri, proprii,
naturales aut ab æterno ex Deo geniti, sed in tem-
pore facti & ex gratia adoptati: Messias verò nullo
modo potest dici filius DEI in tempore factus, sed
est ab æterno ex Patris essentia genitus, eoque ve-
rus & naturalis Dei filius. Qua distinctione obser-
vata jam facile responderi potest ad omnia loca,
quæ Kimchi adfert, cum primis verò eum, qui le-
gitur Ex. iv. 22. בני בכורי ישראל *filius meus primoge-
tus est Israel.* Vti enim בכור generationem non in-
volvit, ita quoque populus Israeliticus filius DEI
naturalis non est, nec ex DEI substantia genitus,
unde nihil aliud ea voce designatur, quàm populi
Israelitici præ reliquis omnibus eximia dignitas,
qualis inter fratres primogeniti esse solet, ut ipsi
Rabbini explicant. Ita R. Salomo Iarchi ad
hunc locum: בני בכורי לשון גדולתו כמו גם אני בכור
אתגהו זהו פשוטו ומרשו כן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה
שלקח יעקוב מעשו: *Primogenitus filius significat digni-
tatem & excellentiam uti Psal. LXXXIX. 28. primogeni-
tum constituam eum; atq; hic est sensus literalis, allegori-
cus autem, quòd subscribat Sanctus Benedictus ille ven-
ditioni primogenituræ, quam Iacobus ab Esau acceperat.* Nec multum abludit Aben Esra: בני בכורי זה
הגוי

הגוי שעברוני אבותם בתהלה ואני חומל עליו כאשר יחמוֹר
 : איש על בנו העובר אותו : *filius meus primogenitus, hoc
 est, gens, cujus majores ab initio me coluerunt, & ego
 misereor ejus, veluti vir miseretur filii, qui eum timet.*
 R. David Kimchi in comment. Ier. xxxi. 9. refert ad
 DEI dilectionem, והוא שאמר בכורי הוא פירוש חביב
 הוּנָה עלי כבן הבכור לאביו וכן אמר בני בכורי ישראל
 לענק חברה ואהבה וכלי ואפרים חביב הוּנָה קרמו
*Quando dicitur (Ier. xxxi. 9.) Ephraim primogenitus
 meus est, sensus est, dilectus & acceptus mihi est sicut
 filius primogenitus patri suo. Et eodem sensu dicitur
 (Ex. iv. 22.) filius primogenitus meus est Israel, & si-
 gnificatur amor & dilectio, atq; inde Ionathan in
 Targum reddit: Ephraim est dilectus coram me. Lip-
 mannus in ספר נצחון explicat de sanctificatione,
 hinc n. 292, ita scribit: מרחם משחר לך קאי על ישראל
 עמו שיש להם קרושת הרחם כמו קרש לי כל בכור פטר רחם
 וכתוב בני בכורי ישראל שכולם קרשים כבכורים אלמָה
 : *Quòd dictum est (Ps.
 cx. 3.) ab utero aurora tibi, hoc pertinet ad Israelitas,
 quibus est sanctificatio uteri, ut (Ex. xiii. 2.) sanctifica
 mihi omne primogenitum, quod uterum aperit. Et scri-
 ptum est (Ex. iv. 22.) filius meus primogenitus Israel,
 quia omnes sancti sunt instar primo genitorum, aut di-
 cendum est, primogenitos inter ipsos majori sanctitate
 pollere.**

XIV. Pergit Kimchi & divinitati Messiae ob-
 stare caussatur petitionem in Psalm. nostro memo-
 ratam: ועור אמור להם האלוה שאתם אומרים שאמר
 האב לבן שאל ממני ואתנה גוים לנחלתך ואיך ישאל הבן
 לאב והלא הוא אלוה כמוהו ויש לו כח בגוים וכאפסי הארץ
 כמוהו: *Præterea objice illis, de Deo dicitis, quòd Pa-
 ter dixerit ad Filium, pete à me & dabo gentes possessio-
 nem tuam, quomodo verò rogare potest Filius Patrem?
 annon ipse æquè Deus est atq; Pater? annon ipsi æquè
 potestas est in gentes & fines terræ?* Ad hoc responde-
 mus i. ipsos alias Talmudistas ultrò concedere,
 DEVM quotidie certas orationes fundere, in Talm.
 Cod. אמר רבי ויחנן משום רבי זוסי c. i. f. 7. a.
 מנין שהקרוש ברוך הוא מתפלל שנאמר והביאותים אל הר
 קדשי ושמתים בבית הפלתי הפלתם לא נאמר אלה הפלתי
 Dixit R. Iochanan nomine R. Iose, unde probatur Sanctum Benedictum orare? ex eo quod
 dictum est (Es. LVI. 7.) & adducam eos ad montem san-
 ctitatis meæ & exhilarabo eos in domo preceationis meæ.
 Non est dictum, orationis eorum, sed orationis meæ,
 inde probatur, Sanctum Benedictum illum orare. Et in
 libro אמר רבי ילקוט ad Psalm. LXXVI. f. 113. ח. 813.
 ברכיה מתחלת ברייתו של עולם עשה לו הקרוש ברוך הוא
 סוכה בירושלים כבוכל היה מתפלל בתוכה. ואומר יהי רצון
 שיעשו בני רצוני כדי שלא אחריב ביתי ומקדשי וכיון שחרב
 הוא מתפלל ואומר יהי רצון שיעשו בני תשובה שמקרב
 בנין

בנין ביתי תדע לך שכן הוא שנאמר והביאותים אל הר קדוש
וכו' בית תפלחם לנאמר אלא בית תפלתו מלמד שהקדוש
: ברוך הוא מתפלל: *R. Berachia dixit: ab initio creationis
mundi fecit sibi Sanctus Benedictus ille tabernaculum
Hierosolymis, si fas est dicere, oravit in eo & dixit: sit
beneplacitum meum, ut faciant filii mei voluntatem me-
am, ne devastem domum meam & sanctuarium meum,
Ex quo autem tempore domus desolata est, orat in hunc
modum & dicit: sit beneplacitum meum, ut faciant filii
mei poenitentiam, ut maturem reedificationem domus
meae. Scito rem ita se habere, quia dicitur (Es. Lvi. 7.) & ad-
ducam eos ad montem sanctitatis meae &c. non dicitur,
domus precatationis eorum, sed domus orationis meae,
quod indicio est, Sanctum Benedictum orare. Ex
hypothesi ergo hac & ex mente Iudaeorum absur-
dum non fuerit, si vel maximè Servatorem nostrum
secundum divinam etiam naturam orasse, & totius
universi regimen à Patre petiisse affirmaremus. Sed
quia impia & blasphema illa sententia est, quæ id mu-
neris Deo tribuit, nec ex citato Es. loco probari po-
test, dicimus 2. Servatorem nostrum non secun-
dum divinam, sed humanam naturam orasse, & to-
tius hujus universi regimen accepisse: Divinitas
enim nullo bono caret, nihil desiderat, nihil ipsi dari
nihil demi potest, ut ipse Aristoteles docet l. i. de
cælo t. 100. ubi ait, τὸ θεῖον ἂν ἔχει Φᾶνλον ἔδεν, ἔτε ἔνδεον
: τῶν αὐτῶν καλῶν ἔδενός ἔστι, **DEVS** nec pravitatem ullam ha-
bet,*

bet, nec indigens bonorum ullo est. Et l. ii. M. M. c. 15.
 ἢ ἐὶ ὁ θεός ἐστιν αὐτάρκητος καὶ μηδεὶός δεῖται, καὶ τῶν ἑδ' ἡμεῖς
 ἕθενός δεηθησόμεθα, non si DEVS sibi satis est nec ullo in-
 digens, ob hoc & nos nullo indigebimus. Similiter l. vii.
 Eudem. c. 12. δῆλον ὡς ἕθενός προσδεόμενος, ἕδὲ φίλος δεησέσται
 θεός, manifestum est, quòd nullare eget Deus, nec ami-
 co opus habeat Hinc Christianos plane non ferunt
 sequentia Kimchi verba: וְיָדָעוּ קָרָם שֶׁאֵלֹהִים לֹא הָיוּ גֵוֹרִים
 בְּנֵי גוֹיִם נִחְלָתוּ אִם כֵּן קָצַר כַּח הָאֱלֹהִים מִתְחַלְתָּ וְאַחַר כֵּן גִּוְרִים
 כְּחוּ וְזֶה לֹא יֵאמָר בְּאֱלֹהִים: *praeterea num ante petitionem
 illam gentes non fuerunt ejus possessio? quod si ita est,
 abbreviata fuit ab initio potentia Dei & postmodum
 credit, quod de Deo affirmare nefas est.* Christum
 enim secundum divinam naturam non orasse ex ante
 dictis constat, unde nec suæ Deitatis intuitu preca-
 rium imperium obtinuit. Concedimus Christum
 eatenus non esse DEVM, quatenus à Patre quic-
 quam petiit aut obtinuit, at petiit secundum huma-
 nam naturam, hujus ergò respectu Deum non esse
 fatemur, unde tamen non sequitur, eum simpliciter
 non esse DEVM. Nec absurdum sed rei, quam nos
 SS. docuit, maximè consentaneum est, Christum
 secundum humanam naturam regimen illud in tem-
 pore accepisse: cùm enim ab aeterno homo non fu-
 erit, sed in tempore demum humanam naturam as-
 sumserit, non nisi in tempore illi omnia ea tradita
 sunt.

XV. Verùm

XV- Verùm hoc Servatoris nostri regimen
in dubium vocat, imò plane negat Kimchi: ואמר

יאמרו לך כנגד הבשר אמר אחר שלקח האלהות הבשר ואמר
לבשר שישאל ממנו ויתן גוים נחלתו לא היה זה כי הבשר לא
היו לו מלכות וליה שום שלטנות על גוי מהגוים

*Quòd si dixerint tibi, hoc secundum carnem intelligen-
dum esse, & divinitatem assumptæ humanitati dixisse, ut
peteret à se &c. res ita se non habet, quia humana na-
tura nullum unquam regnum nullumq. imperium in ullam
gentem obtinuit.* Lipmannus ad h. Psalm. אימתי מלך

אימתי מלך *quando regnavit Nazareus super Sion?*

Ita insipientes Iudæi & modi, quo regnum suum
Christus moderatur, prorsus ignari, non nisi terre-
num & externum regimen sibi fingunt, nec divi-
num atque occultum imperium admittunt. Rex est
Servator noster, sed non terrenus, hinc nec in monte
Sion, nedum per universum orbem terrenum re-
gnum tenuit, imò regnum mundanum sibi delatum
apertè recusavit, & regnum suum de hoc mundo
esse coram Pilato negavit. Spiritualis itaque Rex
est, & invisibilibus modis potestatem regiam exercet,
dum Ecclesiam suam ab Apostolis plantatam regit,
conservat, & potentia sua divina illi semper adest,
ut portæ inferorum adversus eam non prævaleant,
quod reapse experti sunt Romani Imperatores, qui
ab initio statim primitivæ Ecclesiæ variis suppliciis

E

in

in Christianos grassati sunt; etsi enim omnes Chri-
 stianæ religioni inimicissimi erant, eamque tria fere
 integra secula vehementissimè oppugnabant, frustra
 nihilominus fuerunt, & Christi regnum contra
 omnes persecutiones magis magisque prævaluit. Ei-
 dem adhuc hodie in cœlos ad dextram Patris cuncto
 omnes creaturæ tam cælestes quàm terrestres & in-
 fernales genua, velint nolint, flectere coguntur.
 Nec obstat, quod regnum suum visibiliter non ad-
 ministrat, cùm DEVS quoque mundum hunc gub-
 ernet, qui tamen oculis corporeis videri nequit.
 Pulchrè auctor I. de mundo c. 6. ὁ πάντων ἡγεμὼν τε καὶ γε-
 νέτωρ ἀόρατος ἂν ἄλλωσ, πλὴν λογισμῶ, omnium princeps &
 parens non nisi ratiocinatione videri potest. Et paulò post:
 ὑπὸ μιᾶσ ῥοπῆσ ὀφρυνομένων ἀπάντων γίνεσται τὰ οἰκεία καὶ ταύτησ
 ἀόρατα καὶ ἀφανεσ ὅσῳ ἔδαμῶσ ὄντιν ἐμπόδιον, ἔτε ἐκείνησ πρὸσ τὸ
 δεῖν, ἔτε ἡμῖν πρὸσ τὸ πιστεῦσαι καὶ ἰδῆ ψυχῆ, δι᾽ ἣν ζῶμεν τε καὶ
 πόλεισ καὶ οἰκῆσ ἔχομεν, ἀόρατοσ ἔσται, πῶσ ἔργοισ αὐτοῖσ ὁρᾶται —
 πάντα γῆ καὶ πῆσ θεῶσ διανοεῖσθαι, δυνάμει μὲν ὄντοσ ἰσχυροτάτησ,
 κἀλλει δὲ εὐπρεπιστάτησ, ζωῆ δὲ ἀθανάτησ, ἀρετῆ δὲ κελύξεισ; διὰ τῆσ
 πάση θνητῆ φύσει γενόμενοσ ἀθεώρητοσ, ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων θεα-
 ρεῖται τὰ γδ πάντα, καὶ τὰ δι᾽ ἀέροσ ἀπαντα, καὶ τὰ ὄπτα γῆσ, καὶ
 τὰ ἐν ὑδασι, θεῶσ λέγοιτ᾽ ἂν ὄντωσ ἔργα εἶναι, τὰ τὸν κόσμον ἐπιχειροῦσ.
 cum ab una vi impultrice cieantur omnia, fit utiq; quod
 cuiq; commodum est & conueniens; nec verò, si ea vis
 ipsa nec cerni ab hominibus nec apparere potest, quoquo
 pacto id obstat aut illi ad ea agenda, aut nobis ad fidem
 hisce rebus accommodandam. Nam & anima ipsa, qua
 Vidimus

viduus, qua urbes, qua domos habitamus, cum haud
 quaquam sub aspectum nostrum sita sit, operibus tamen
 ipsis videtur — proinde haec etiam de Deo nobis senti-
 enda sunt, illo quidem, si vim spectes, valentissimo: si
 decorem, formosissimo: si vitam, immortalis: denique si
 virtutem, praestantissimo. Quapropter cum sit incon-
 spicibilis naturae omni interituræ, ipsis nibilo secius cer-
 nitur ab operibus; & ea quidem quae in aëre fiunt, quae
 in terra, quae in aqua, ea certè Dei opera esse meritò
 dixerimus: Dei, inquam, opera cum imperio summo
 mundum obtinentis. Rursus: ὁ θεὸς ἐν τῇ κυβερνήτῃ, ἐν
 ἀγῶνι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῇ δὲ κορυφαῖος, ἐν πῆλει δὲ νόμος, ἐν
 στρατιᾷ δὲ ἡγεμὼν, τὸ τοῦ θεοῦ ἐν κόσμῳ, quod in navi guber-
 nator est, quod in curru agitator, quod in choro praecen-
 tor, quod lex in civitate, & dux in exercitu, hoc Deus
 est in mundo, id quod eleganti similitudine declarat &
 concludit, quod omnia omninò sint τοῦ θεοῦ πειθόμενα
 θεσμῶν legibus divinis obtemperantia. Ita ergò
 DEVS non modò Rex est invisibilis, sed &, quod
 additum oportuit, מלחמה bellator Ex. xv. 3.
 qui tamen non armis & copiis, sed folius nominis vi
 depugnat, & quod Raschi ad eum l. monet,
 מלחמותיו לא בכלי זין אלא בשמו הוא נלחם *bella sua non*
instrumentis & armis, sed nomine suo gerit. Quid ergò
 obstat, quo minùs noster quoque Servator Rex sit,
 bellis praesideat, & quos vult, hostes fundat, etsi nec
 gladio neque hasta hostes suos prostermit?

XVI. Atque hæc fuerunt argumenta illa, quibus Kimchi ad Christianorum sententiam convel-
lendam, & quod inde sequitur, personarum in es-
sentia divina distinctionem negandam temerè ductus
fuit, quæ quàm levia atque inania fuerint, dilucide
demonstravimus: quibus suam tandem sententiam
subtexit: ואם ישאלו ממך פירושו תפרשו על אחר משני
הפנים איזה תבחר או על דוד או על משיח
si quaesiverint ex te expositionem ejus, explica eum vel de Davide vel de Messia. Quod hanc sententiam attinet, qua
Psalm. hic de Davide exponitur, eam & alij è Iudæis
fovent, v. g. R. Salomo Iarchi, etsi enim is in comm.
fateretur, veteres Iudæorum Magistros Psalm. II. de
Messia mysticè exposuisse, è vestigio tamen addit:

ולפי משמעו נכון לפתרו על דוד עצמו לענין שנאמר וישמעו
פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו
פלשתים את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למר רגשו

*at juxta sensum literalem convenit eum exponere de
Davide ipso, juxta id quod dicitur: & audierunt Phi-
listei, unx. sse Israelitas Davidem in regem, & congre-
garunt castra sua, & de illis dictum est (Psalm. II. I.)*

quare tumultuantur populi &c. Sic Aben Esra ibid.
& Lipmannus hos secutus: כל המזמר מוכיח שעל דוד
עצמו קאו שנאמר התיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על
יהוה ועל משיחו ננתקה את מוסרותינו וגומ' כלומר למרוד
במלכותו ואמר יהוה ילעג למו וגומר עד ואני נסכתו מלכי
על

על הר קדשו וזהו דוד ועוד שאמר המשורר ה' אמר אלי וזהו
 דוד שריבך ה' עמו ומה היה הדיבור בנו אתה נמצא שדוד
 הוא הבן: *Integer Psalmus ostendit, quod ad Davidem
 ipsum pertineat, ut dicitur (v. 2. seq.) congregati sunt
 Reges terre & principes consularunt in unum, contra
 Dominum unctumq; illius, dirumpamus vincula eorum,
 q. d. ut rebellemus regno ejus. At verò, dominus sub-
 sannabit illos &c. eò usq;, & constitui Regem meum
 super montem Sion montem sanctum meum, atq; hic est
 David. Porrò quando dicitur: Dominus dixit ad me,
 is est David, cum quo locutus est Dominus: & quis fuit
 sermo ille? hic: filius meus es tu &c. ex quo relinquitur,
 Davidem ipsum esse illum filium.*

XVII. Huic tamen interpretationi opponi-
 mus non tantum testimonia Talmudistarum supra
 à nobis in medium allata, qui de Messia Psalm. II.
 exponunt, verum etiam R. Iosephum Iabez, qui
 expositionem illam ex professo refellit, è quo hæc
 notari possunt, quæ Constantinus L. Empereur
 citat in præfatione sua libro הליכות עולם præfixa:
 הרבה המפרשים השתדלו לפרש זה המזמר על דוד ובתחלה
 מלכותו שכתוב שם וישמעו פלשתים וכו' אבל או אפשר
 לפרש כל המזמר על השלמות לפי זה הדרך כי למרה וקראו
 סרני פלשתים מלכו ארץ ורוזנים ואינם כי אם ממלכה שפלה
 זכנ ננתקרה את מוסרותימו כי עדין לא היו עליהם מוסרות
 כי אחר כך נתנם ותברך כיד דוד זכנ שאל ממנו וכו' והיו
 לא נתנם כולם ביד דוד כי לשון ואחזתך אפס ארץ ווררה
 E 3 ב

: כִּי וּכְבוֹשׁ כָּל הָעוֹלָם *Multum occupati fuere interpre-*
tes, ut hunc Psalmum de Davide exponerent, quum re-
gnare inciperet, ex eo, quod scriptum est (II Sam. v. 17.)
& audiverunt Philistæi &c. Sed non est possibile, ut
totum Psalmum perfectè hac via exponamus: nam quare
satrapæ Philistæorum vocarentur reges terræ & prin-
cipes, cum non nisi regnum humile constituerent? Idem
sibi vult v. 3. dirumpamus vincula eorum, quia nondum
ipsis vincula incumbabant, nam postea demum ipsos san-
ctus Benedictus in manum Davidis tradidit. Simili-
ter v. 8. pete à me &c. ecce enim ipsos omnes non tradi-
dit in manum Davidis, cum pbrasis v. 8. & possessionem
tuam fines terræ, ostendat ipsum subjagaturum univer-
sam mundum. Quibus addimus reliqua prædicata,
in Psalmo II. memorata, quæ in nullam creaturam
competunt: Is enim h. l. per Messiam intelligitur,
quem Deus ab omni æternitate ex sua substantia
produxit v. 7. Atqui Davidem DEVS ab æterno
ex substantia sua non produxit. E. 2. Messia huic
promittitur imperium nullis terminis circumscri-
ptum, hæreditarium, & quod non tantum ad gen-
tes monti Sion conterminas, sed totum orbem ejus-
que terminos se extendat v. 8. quod rursus Davidi
non competit, utpote qui ad terminos usque
terræ nunquam imperasse legitur nec imperavit. 3.
Is intelligitur, quem Reges osculari, hoc est, omni-
bus

bus subjectionis officijs & humili obsequio venerari debent, nisi perire & de medio tolli velint v. 12. quis verò Regum terræ in Europa, Asia, Africa obedientiam & homagium Davidi præstitit? imò quis ob detrectatum illud officium perit? 4. Is filius h. l. intelligitur, in quo mentis fiducia est collocanda, v. 12. imò omnigenæ beatitudines promittuntur illis, qui ab ipso firma spe pendent; at in Davidem hoc prædicatum rursus non competit, maledictus enim est, qui confidit in homine Ier. xvii. 5. Nos ita colligimus: Quemcunque DEVS ab æterno ex sua substantia produxit, & in quo mentis fiducia est collocanda, est verus & æternus DEVS. Messias est is, quem DEVS ab æterno ex sua substantia produxit, & in quo mentis fiducia est collocanda.

E. Messias est verus & æternus
DEVS.

F I N I S

Ad Eximium

Dn. RESPONDENTE M.

R Echte so/ Herr Sonneman/ so fahret fohrt zu streben
Nach dem was Tugend ist/ last euren Sinn nicht kle-
ben

An dieser Eytelkeit/ streckt euch nur ferner dran/
Vnd klemmet algemacht den Ehren- Berg hinan.

Woferne jemand wil in hohen Ehren prangen/

So mus er sie zuvor mit Arbeit erst erlangen :

Sucht ein verschmizt Gemähe der Klugheit edlen Schein/

So mus es grosser Müh nicht ungewohnet sein.

Dies wisset ihr gar wol/ ihr die ihr die Gemäher

Auff Tugend wendet hin/ vnd vmb Verstandes Güter

Allein bemähet seid/ auch ihr insonderheit/

Herr Sonnman/ liebster Freund/ wie wol ihr eure Zeit
Bishero angelegt/ das kan Man hier jeh spären.

Wolan/ es wird euch bald Apollo selbstn zieren

Mit einem Ehren-Kranz/ vnd wird euch algemach

Erschwingen hoch empor bis an der Sternens Dach.

Der grosse Himmels- Gott der lass' euch länger leben

Als Nestors Leben ist/ all Vnglück mus sich heben

Von euren Thüren weg! Dies wünsch' ich wie ein Freund/

Der alles/ was er wüschte/ auch recht von Herzen meint.

Dieses schrieb in Eyl seinem geliebten
Freund.

R. B. W.

Je 1151^x

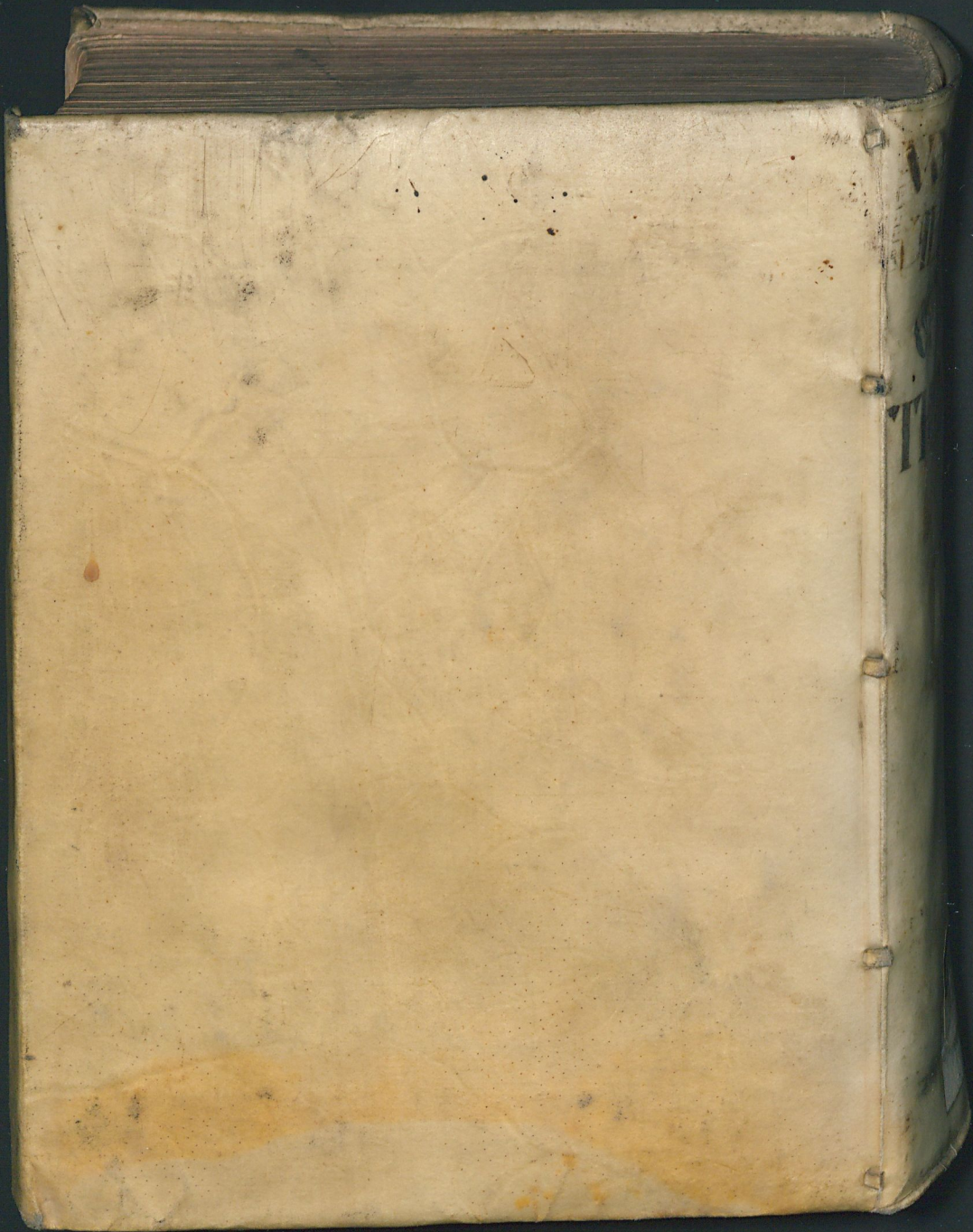

ULB Halle 3
005 135 184

WMA

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

ATIO
 PHILO-
 CA
 udæos,
 M
 NTE GRATIA,
 DE
 HILPERTO,
 fessore publ.
 o
 mia Iulia
 i *submittit*
 NNEMANNVS
 S,
 Iunij.
 ADI,
 LLERI Acad. Typ.
 LIII.

7
6

